

Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığına Sahip Erkeklerin Kadınlarla İlişkilene Biçimlerinde Kurulan Erillik Üzerine Bir Alan Araştırması

Emine SEVİM¹

Giriş

Feminizmin uzunca süredir mücadele ettiği ataerkil yapı, tarihsel olarak önemli kazanımların üzerinde yükselen direniş pratikleri etrafında her geçen gün daha fazla sorgulanır hale gelmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini yapılandırmak suretiyle kadınlara ve queer bireylere yönelik her türden baskıyı meşrulaştıran ataerkil sistemlerin karşısında konumlanan feminizmin toplam mücadelesi yalnızca ikincilleştirilmiş olan cinsiyetlere değil bu sistemlerin birincil failleri olan erkeklere de yarar sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini sorgulamak ve bunu besleyen eril tavırlardan taviz vermek durumunda kalan erkekler çeşitli alanlarda ataerkilliğe karşı koymakta ve feminist mücadelenin destekçisi olmaktadır. Ancak ataerkillik kelimenin çağrıştırdığı anlamdan daha karmaşık toplumsal ilişkilere işaret etmektedir. Binlerce yıldır varlığını sürdüren ataerkil yapı her zaman çıplak gözle görülebilecek kadar açık olmayabilir. Çoğu zaman birden fazla kisveye bürünerek gündelik yaşamın bağrında türlü veçheleriyle deneyimlenmekte ve yeniden üretilmektedir. Bu nedenle feminizme destek veren erkeklerin değişen toplumsal rolleri bahsi geçen gerçeklik etrafında irdelenmek ve feminist eleştiriye tabi tutulmak durumundadır. Barutçu ve Hıdır'ın çalışmasında aktarıldığı gibi erkek olmanın sağladığı çıkarlardan vazgeçilmesinin çok zor olması ya da değişim gerektiren alanlara karşı direnç gösterilmesiyle birlikte erkekliğin melezleştirilmiş formlarından oluşan ve çeşitlenmiş -yeni, profeminist, duyarlı, politik doğrucu- erkek profilleri görülmektedir (Barutçu & Hıdır, 2016). Bu durum adeta erkekliğin modifiye edilmiş biçimlerinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. 1968 dönemi hareketlerinde oldukça sık tartışılan cinsel özgürlüğe Firestone'un başka bir cepheden bakarak bu yaklaşımın erkeklerin daha fazla kadınla cinsel birliktelik yaşamalarına katkı sunduğunu iddia etmesini hatırlamak gerekir (Firestone, 1993, s. 153). Benzer biçimde çalışma esnasında ürettiğimiz kavramsallaştırmayla 'modifiye edilmiş erkekliğin' eril çıkarlar uğruna değişimi ne derece gerçekleştirebildiği ve bunu yaparken ikincilleştirilmiş cinsiyetlerle ne şekilde ilişkilendiği ve bu ilişkilene biçimlerindeki eril tahakküm (Bourdieu, 2015) bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Erkeklik çalışmalarına dair akademik alanda yürütülen tartışmalar bu bağlamda araştırmanın tarihsel-kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Feminist hareketin toplumsal alana etkisiyle birlikte çeşitlenen

¹ Munzur Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden 679 sayılı KHK ile ihraç edilen Araştırma Görevlisi.

erkeklik çalışmalarının çerçeveleri tartışmaya açıldıktan sonra erkekliğin ataerkil yapı içinde toplumsal olarak inşasını ve yeniden üretimini sağlayan mekanizmalar ‘hegemonik erkeklik’ ve ‘eril tahakküm’ tartışması ile birlikte yürütülecek, ardından ‘Erkek(lik)ler Neye Dönüşebilir?’ başlığı altında cinsiyet rollerinin yeniden üretiminde ataerkil yapının birincil faileri olarak erkeklerin kadın mücadelesi içindeki yeri tartışılacak ve ‘pro-feminizm’ kavramına dair görüş ve öneriler aktarılacaktır.

Çalışmanın saha araştırmasına dayalı verilerin analizinin yapıldığı son bölümünde, eril şiddete her düzeyde maruz kalan ikincilleştirilmiş cinsiyetlerin yanında ve destekçisi olarak görünen erkeklere ve onların ortaya koydukları toplumsal ya da gündelik mücadelelere dair bir inceleme yapılarak, problem alanlarını tespit edilecek ve bunlara yönelik öneriler getirilecektir. Araştırmanın verileri toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip olduğunu beyan eden ve İstanbul’da yaşayan farklı meslek gruplarından oluşan yedi erkek ile gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış mülakatlara dayanmaktadır. Meselenin etkili biçimde kavranması kaygısıyla toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip erkeklerin kadınlarla ilişkilenebilecek biçimleri ailelerindeki ve duygusal-cinsel ilişki içinde oldukları kadınlarla etkileşimleri çerçevesinde sınırlandırılmıştır.

Perspektif ve Kavramlar Üzerinden Kısa Bir Açıklama

Feminizmin, toplam tarihi içinde ideolojik-politik çizgiler ve pratik mücadele biçimleri açısından çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir. Kabaca 1. Dalga (17. Yüzyıl, eşit haklar istemi), 2. Dalga (liberal feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm ve psikanalitik feminizm) ve 3. Dalga (postmodern feminizm, psikanalitik Fransız feminizmi, postyapısalcı feminizm, yapıbozumcu feminizm, çokkültürcü feminizm, postsömürgeci feminizm, postMarksist feminizm) (Bozok, 2009, s. 281) feminizmler olarak kategorilendirilen ve böylelikle dünya çapında feminizmin gelişimini özetlemeye çalışan araştırmalar bu gelişimi kavrama noktasında bir işlevselliğe sahiptir. Tüm bu değerli tartışmaları silikleştirmeden, feminizmi en geniş tanımıyla cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sonlandırma mücadelesi (Hooks, 2012, s. 12) olarak görmek ve feminist mücadelenin toplam seyri içinde bahsi geçen kategorilerin birbirini besleyen, geliştiren ve yeni yaklaşımlar oluşmasına da zemin hazırlayan, bu çerçevede durmaksızın genişleyen bir hareket yarattığı görüşü bu çalışmanın perspektifini oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma esnasında farklı feminizm yaklaşımları arasındaki ayrımlar ancak ihtiyaç duyulduğunda vurgulanacak, onun haricinde feminizmin toplam tarihi, mücadele alanları ve kazanımları bir bütün olarak değerlendirilecektir. Çünkü ‘uluslararası feminist hareket tüm bu yaklaşım ve mücadele biçimi farklılıklarının yanı sıra bu konuda sözü olan insanların gelecek toplum vizyonu formülasyonuna katkı sunabileceği anarşist bir hareket’ olarak değerlendirilebilir (Mies, 2011, s. 375) ve bu nedenle de toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hedef alan, ataerkiyle savaşan toplam bir mücadele alanı yaratmaktadır.

Erkek egemen toplumsal yapı anlamına gelen ataerkiyi birçok cepheden sorunsallaştırmak mümkündür. Binlerce yıldır erkek cinsini merkeze koyarak toplumsal ilişki ve karar alma mekanizmalarında diğer cinsiyetleri dışlayan ve sistem-üstü bir yapılanma olan ataerki esas olarak kadınlar üzerindeki etkisinden yola çıkılarak anlaşılmalı ve açıklanmaya çalışılmaktadır (Demen, 2001). Oysa ki ekonomik alandan siyasete, mekanların düzenlenişinden doğayla kurulan ilişkiye kadar oldukça geniş bir düzlemde tahakküm ilişkileri üreterek varlığını sürdüren bu yapılanmanın, tüm ilişki biçimleri içinde hem genel hem de özel olarak ele alınması gerekmektedir. Bunu kapitalist ataerki üzerinden açıklamak yerinde olacaktır.

Ataerkinin binyıllardır var olan bir yapılanma olduğunu söylemiştik, kapitalizm ise bu yapılanmanın çağdaş biçimlerinden doğan bir sistemdir (Mies, 2011, s. 95). Fakat bu iki kavramı ayrı ayrı açıklamak, birbirine içkin olan şeyleri ayırmak anlamına geleceğinden, ataerki olmaksızın kapitalizmin işleyemeyeceğini vurgulamak gerekmektedir. Aile, kültür, din vs. gibi üstyapı kurumları ve üretim ilişkilerini tanımlayan altyapı kurumları ile birlikte kapitalist ataerkiyi bir bütün olarak görmek toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin tarihsel ve toplumsal boyutuna işaret eder. Böylelikle hem toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağında bulunan cinsiyetler arası ezme ezilme ve sömürüye dayalı ilişkilerin bütünlüğü hem de bu ilişkilerin sistemi etkileyen karakteri (Mies, 2011, s. 94) ortaya konmuş olur. Kapitalist ataerki içinde cinsiyet eşitsizliklerine dayalı bu ilişkiler çoğu zaman aleni olduğundan tespit etmek kolaydır. En basitinden dünya üzerindeki herhangi bir kapitalist ülkenin hukuk kurallarına bakmak bile yeterli olacaktır. 21. yy başına kadar ne kadar detaylandırılmış olursa olsun -ki bunların bir çoğu da mücadeleler sonucu elde edilen kazanımlardır- yine de açık bir biçimde ataerkiye uygun olduğu görülecektir.

Kadınları ikincilleştiren queer bireyleri yok sayan fakat 'modern-ilerici' söylemlerle demokrasi, eşitlik gibi kavramların tek yönlü ve erkek egemen taraflılıkla ikiyüzlüce savunulmasından da geri durmayan bu zihniyete karşı Wollstoecraft'ın Vindication'ından beri titizlikle dikkat çeken ve bunu ortadan kaldırmak için mücadele eden feminist hareket, bu tarzın her türden versiyonunun deneyimlendiği bir birikimden oluşur. Ancak ataerkinin, 'insani gelişimin seyri içinde, maddi anlamda, bir yandan mevcut üretim sistemleri, öte yandan emek ürünlerinin bölüşümü ile birlikte uygun adım değişmesi' (Vogel, 2015, s. 162) ve bu esnada değişen kültürel yapı ve yaşayış biçimlerinin çeşitlenmesine de bağlı olarak modern söylemler eşliğinde giderek inceltilmiş/dolayımlanmış biçimlere büründürülmesi sonucu toplumsal yeniden üretiminin de çeşitlendiği gerçeğini görmek gerekir. Kadınların başta işgücüne katılımı olmak üzere kamusal alanda görünürlüğünün artmasıyla birlikte ataerki tahakkümünün enstrümanlarının da buna uygun olarak biçimlendiği gözlenebilir. Örneğin neredeyse tüm kapitalist ülkelerde reklamlar başta olmak üzere kadın bedeninin metalaşmasına, kadınlık rollerinin yeniden biçimlendirilmesine yönelik temsillerin dönüşümü ve yansıtılan 'güçlü kadın' imajının ardına gizlenen

ataerkil zihniyet ile muhakkak karşılaşılır. Benzeri örnekler çoğaltılabilir fakat tüm bunlarla birlikte odaklanmaya çalıştığım mesele farklı söylemler ve ritüellerle dolayımınarak yeniden üretilen erkekliğin gündelik yaşam pratikleri içinde nasıl deneyimlendiğini ve yeniden üretildiğini ortaya çıkarmaktır. Bunun için öncelikle erkeklik çalışmalarının ortaya koyduğu tartışmalar ışığında ‘hegemonik erkekliği’ ve ‘eril tahakkümü’ açıklamaya çalışacağım.

Erkeklik Nasıl Tanımlanır?

Erkekliğin bir toplumsal cinsiyet kategorisi olduğunu ifade eden Bozok’un da açıkça gösterdiği gibi; erkeklik, biyolojik olarak başlayıp, toplumsal ve kültürel araçlarla şekillendirilir ve sosyalizasyon yoluyla öğrenilir (Bozok, 2011, s. 15). Kapitalist ataerki içine doğan bireylerin ailede ebeveynlerin davranışları ile başlayan ve oyunlarda, okulda, kamusal alanlarda sistematik biçimde pekiştirilen toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmeleri sağlanır. *Biyolojik olarak erkek olarak doğan bireyler, ataerkil toplumsal yapı içinde “erkek olmak” adına performanslar sergilerler. Bilindiği üzere, bunların cesaret ve şiddet gösterilerinden homofobiye, heteroseksizmden militarizme, cinsel performans kaygısından, duygularını ifade etmede güçlük yaşamaya ve erkeklerin toplumsal üstünlük iddiasına değin uzanan geniş bir yelpazede dışavurumları vardır. Tüm bunlardan da anlaşılacağı üzere, günümüzde erkek olma deneyimleri ataerkillik tarafından şekillendirilmektedir.*

Erkekliğin ataerkil sistem içinde inşa edilmesi sürecinde ortaya çıkan farklılıklar tek tip bir erkekliğin olmadığına, dolayısıyla da tarihsel-toplumsal bağlamına işaret eder. Erkeklik çalışmaları literatürünün genişçe bir bölümü bu meseleyi farklı bağlamlarda tartışır. Tarihselliği içinde bakıldığında erkekliğin terim olarak (Fransızca ‘masculin’, Latince ‘masculinas’) 14. yy’da kullanıldığı, 18. ve 19. yy’da erkekliğe dair görünüş-davranış gibi standartlarla tanımlandığı, 20. yy’da ise erkekliğin beden ve karakter (güç, dayanıklılık, sertlik, kendine güven vb.) üzerinden inşa edildiği iddia edilmektedir (Perteson’dan aktaran (Cengiz & Tol, 2004). Buna mukabil erkeklik çalışmalarının da erkeklik tanımları tarih içinde farklılıklar gösterir. Kepekçi’nin çalışmasında özetlediği şekliyle;

‘İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, 1970’li yıllara kadar erkeklik tek bir katı yapı olarak, ideal erkek ise mantıklı, güçlü ve toplumsal yönelimli olarak görülüyordu’ (Renkmen, 2012: 17). Zamanla tıpkı feminizmin öznesi sorununda olduğu gibi, “evrensel bir erkeklik tanımı olup olamayacağı” şeklinde bir soru ortaya çıkmış, “farklı erkeklik deneyimlerinin var olduğu iddialarının sonucu olarak tektipleştirici erkeklik tanımlarına karşı eleştirel bir mesafelenme” meydana gelmiş (Sancar, 2011: 28-29) ve 1980’lerde erkekliğin tek bir türü olmadığı, homojen bir grup oluşturmadığı düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır (Renkmen, 2012: 18; Onur vd., 2004: 34). “Yani erkek ve kadın olmanın anlamı sürekli müzakere edilen ve yeniden üretilen bir niteliktedir. Bu bir anlamda benliğin söylemsel inşası, bir öznelleşme (subjectification) sürecidir. Dolayısıyla “maskülinite” diye bir şey yoktur;

“masküiniteler” vardır ve bunlar değişken, dinamik ve çeşitlenen nitelikler arzederler” (Cengiz vd., 2004: 54).’’ (Kepekçi, 2012/2)

Buradan hareketle en genel anlamıyla bir formülasyona gidilecek olursa erkeklik, toplumsal olarak inşa edilen, karmaşık kültürel etkileşimlerin bir ürünü olarak tekbiçimli ve tarih aşırı olmayan dolayısıyla da genelleştirilemeyecek olan bir kurgudur (Türk, 2008). Cornell’in yapısalcı teorisi içinde detaylıca incelenen erkeklik olgusu, cinsiyet türlerinin çoğulluğu iddiası üzerinden temellendirilerek tartışılır. Buna göre ‘çoğul erkeklikler, sınıf, ırk, etnisite, cinsel kimlik, yaş, vücut yapısı, din, mezhep, inanç ve bulunulan yer-bölge gibi diğer eşitsizlik kıstasları üzerinden aynı anda ve birbirleriyle ilintili olarak kurulurlar’ (Özbay, 2010).

Ancak genelleme yapmak suretiyle ataerkil sistem içerisinde mutlaklaştırılmaya/sabitlenmeye çalışılan ve toplumsal cinsiyet rolleri dayatan mekanizmaya karşı cinsiyet türlerinin çoğulluğu iddiasının, Serpil Sancar’ın da işaret ettiği gibi ‘ne kadar erkek varsa o kadar çok erkeklik var’ (Sancar, 2009, s. 19) şeklinde yorumlanmaya açık bir uç yarattığını da görmek gerekir. Bu nedenle erkekliğin iktidar alanı bağlamında irdelenmesine ihtiyaç vardır. Bu sayede bir yandan iktidar ‘erk’inin tanımlanması, diğer yandan da çoklu cinsiyet türlerinin tarihsel-toplumsal olarak inşasının nasıl mümkün olduğu anlaşılabilir. Cornell’in Gramsci’den ödünç aldığı bir anlayışla oluşturduğu (Özbay, 2010) ve daha sonrasında çeşitli eleştiriler alan ‘hegemonik erkeklik’ kavramı erkekliğin iktidar bağlamında incelenebilmesine olanak sağlar.

Hegemonik Erkeklik: Çoğul Erkek(lik)lerin Stratejileri Nerede Kesilir?

Kapitalist ataerkide üretim biçiminden ileri gelen toplumsal eşitsizlikler durmaksızın üretilir-meşrulaştırılır-çözülür-yeniden yapılandırılır. Bu mekanizmanın sosyal yaşamda birbirinden farklı tezahürlerinin görülmesi, herhangi bir ilişki biçiminin mutlaklaştırılmayacağına işaret ettiği gibi birbirinden bağımsız düşünülemeyecek olan yapı-fail ilişkisine de örnek teşkil eder. Bu perspektifle yaklaşmak kaydıyla ataerkil yapının farklı varyasyonları bulunmasına rağmen ‘evrensel düzeyde heteroseksüel erkek egemenliğinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine kaynaklık ettiğini’ (Sayer, 2011, s. 19) söyleyebiliriz. Dolayısıyla tahakküm ilişkileri üreterek varlığını sürdüren bu yapılanma, tüm ilişki biçimleri içinde hem genelin etkisine hem de ilişkideki özgünlüklere bakılarak incelenmelidir. Mesela kendisini muhalif olarak tanımlayan erkeklerin gündelik yaşam pratikleri içinde cinsiyetçiliğe karşı durmaları fakat erkek egemenliğinin getirdiği avantajlardan yararlanarak bunu yeniden üreten pratikler sergilemeleri (Hıdır, 2015, s. 149) erkek egemenliğinin genel plandaki etkisini ve özeldeki yansımalarını açıklayan iyi bir örnektir. Buradan yola çıkarak, gerek kapitalizmin yapısal olarak ürettiği toplumsal eşitsizlik gerekse de kadınlara ve queer bireylere yönelik baskıyı inşa eden ve ikincilleştiren

cinsiyet eşitsizlikleri birlikte düşünüldüğünde, 'erkeklik denilen toplumsal konum' bir iktidar analizine tabi tutulmadan anlaşılabilir (Sancar, 2009, s. 16).

Toplumsal Cinsiyet ve İktidar isimli çalışmasında Cornell, toplumsal cinsiyet ilişkilerini (ataerkil) emek/üretim, iktidar ve kateksis (duygusal ve cinsel bağlanım) şeklinde üç yapıya dayandırarak analiz eder (Bozok, 2009). Erkekliklerin nasıl inşa edildiğini araştırırken bu üçlü yapının her birini hem ayrı ayrı stratejiler hem de ilişkiselliği içinde bir bütün olarak sunan Cornell'in analizini Sancar şöyle özetlemektedir;

'İlk olarak, kadınların ve erkeklerin farklı işler yaparak farklı konumlar, statüler ve getiriler elde etmelerine yol açan cinsiyete dayalı işbölümü önemlidir. Bu işbölümü kadınların. ev-aile işleriyle sınırlandırılarak ücretsiz ev içi emek olarak çalıştırılmalarına yol açar. Öte yandan erkekler genel anlamda kamu alanlarının denetimini ellerinde tutmalarına yol açacak biçimde özel şirketleri, ticareti, bürokrasiyi, orduyu yöneterek bu cinsiyet rejiminin sürekliliğini olanaklı kılarlar. İkinci olarak-, sınıf, ırk, etnisite, bölgesel gelişmişlik farklarına dayalı iktidar ilişkileri ile cinsiyet farklarına ilişkin toplumsal ilişki örüntülerinin iç içe geçerek, toplumsal cinsiyet sisteminin bir iktidar ilişkileri ağı olarak işlenmesine yol açtığını belirtir. Üçüncü olarak, cinsiyet sistemi Cornell'in kateksis dediği, cinselliğin ve cinsel arzunun şekillendiği toplumsal ilişkilerin oynadığı rolü vurgular. Bu faktörlerin oluşturduğu toplumsal cinsiyet sistemi kadınların boyun eğdirildiği erkeklere tabi kılındığı bir yapıyı oluşturur ve sürekli kılar.' (Sancar, 2009, s. 31-32)

Özetle anlatılan bu yapılar, içinde bulunulan topluma, kültüre ve tarihsel döneme göre farklılıklar göstererek toplumsal cinsiyet rejimlerini oluşturan ve erkek egemenliğini farklı stratejilerle yeniden üreten mekanizmalara işaret eder (Bozok, 2009, s. 438). Ancak önemli bir nokta şudur ki iktidar bağlamında düşünüldüğünde, erkek egemenliğinden doğan toplumsal cinsiyet rejimleri bazı erkeklerin kadınlara olduğu kadar diğer erkeklere de tahakküm kurmalarını sağlar. Burada sınıfsal, kültürel bir dizi ayırım devreye girer. Cornell'in 'hegemonik erkeklik' olarak adlandırdığı ve bu ayrımları da içeren kavram üzerinden çözümleme yapılabilir. Hegemonik erkeklik, erkeklığe belli ölçütler (heteroseksüellik, güç, şiddet uygulamak, aktiflik akıl vb.) koyularak idealize edilmesi yoluyla toplumsal alanda iktidarı elinde tutan erkeklerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilen bir tahakküm modu olarak özetlenebilir (Zeybekoğlu, 2013, s. 49). Kültürel pratikler içine gömülü erkek egemenliğinin yanı sıra çeşitli kurumlar (devlet, yasalar, aile, ordu vs.) aracılığıyla ekonomik ve kamusal faaliyetler hegemonik erkeklik ile yoğrulmuştur (Sayer, 2011, s. 18). Bununla birlikte erkeklığın toplumsal inşasını hemcinsler arasındaki ilişkiyi de hesaba katarak inceleme olanağı sunan hegemonik erkeklik, tahakkümün rızaya dayalı biçimlerini içerir. Hegemonik erkeklığe daha fazla yaklaşan erkekler ataerkil iktidardan daha fazla pay alacaklarını bildiklerinden, gerek kültürel

süreçlerin gündelik hayata yansımada gerekse de özel yaşamda kurulan ilişkilerde ataerkilliğin yeniden üretimine katkıda bulunurlar. Buradan doğru Cornell hegemonik erkekliğin etrafında örgütlenen erkeklikleri üç kategoride incelemeyi önerir: ‘suç ortağı erkekler (ataerkilliğin inşasında aktif bir rol üstlenmemekle birlikte elini kirletmeden ataerkil paydan yararlanırlar), madun erkekler (heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından en az yararlananlardır) ve marjinal erkekler (ırk, etnisite veya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında hegemonik ve suç ortağı erkeklere göre dezavantajlı, azınlıklara mensup ve sınıf altı konumdaki erkekler)’ (Bozok, 2009).

Bu kategoriler çoğul erkeklikleri tanımlamaya, cinsiyet ilişkileri üzerinden bir iktidar analizi yapmaya ve farklı erkekliklerin birbiriyle ilişkisini göstermeye olanak sağlamaktadır (Hıdır, 2015, s. 36). Ayrıca hegemonik erkekliğin ortaya koyduğu değerlere kendi bulunduğu noktadan sınıfsal-kültürel farklılıklar nedeniyle çeşitli mesafelerde bulunan erkeklerin -aralarındaki her tür çatışmaya rağmen- bu iktidar şebekesine eklenmelerini ve bir tür ‘küresel eril ittifak düzeni’ (Sancar, 2009, s. 17) oluşturmalarını da açıklamaya yardımcı olur. Ancak ‘erkeklikler’ kavramlaştırmasından bir özne gibi bahsetmenin failerin pratiklerini meşrulaştırmak ya da örtülü hale getirmek için araçsallaştırılabileceği gerçeğine dikkat çekmek gerekir. Hearn, *From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men* isimli çalışmasında erkeklerin, iktidarla olan bağı kurumsal yapılarla ilişkisi içinde ele almak koşuluyla, ikincilleştirilmiş cinsiyetler üzerindeki kolektif hakimiyetleri üzerinden, bireysel olarak gündelik yaşam pratikleri içinde ataerkinden pay alarak oluşturdukları ‘erkeklerin hegemonyası’na odaklanmanın önemine dikkat çeker (Hearn, 2004). Bu yaklaşımın her bir birey için hem erkek egemen iktidarın bedenselleşmiş biçimlerinin incelenbilmesine hem de farklı erkeklik deneyimlerinin özgün yanlarının anlaşılmasına olanak sağlayacağını düşünmekteyim. Çünkü bu özet tanımlama üzerinden bile anlaşılabilirliği gibi erkeklerin, kendi aralarındaki tahakküm ilişkisinin yanında, kadınlara ve queer bireylere yaklaşımlarında kesişen/ortaklaşan stratejileri bulunmaktadır ve bu stratejiler birbirinden farklı erkeklik pratikleri/deneyimleri/performansları aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretir. Bu aşamada Bourdieu’nun incelikli çalışmasına verdiği isim ve kavramsallaştırma olarak eril tahakküm üzerinden bir tartışmaya yürütmek etkili olacaktır.

Eril Tahakküm

Bourdieu, ‘toplumsal yapıların, içinde bulunulan fiziki uzamdaki yapılardan gelen sessiz buyruk ve çağrılar dolayısıyla yavaş yavaş zihin yapılarına ve tercih sistemlerine dönüştüğünü’ söylemektedir (Bourdieu, 2015). Bu yaklaşımda toplumsal ve mekânsal yapıların birey üzerindeki etkisi ve birey tarafından içselleştirilmesi ifade edilmektedir. Bu içselleştirmeyi sağlayan mekanizma ise bireyin ‘çeşitli geçmiş tecrübeleri ve toplumsal eğilimleri bir araya getirerek algılar ve eylemler üzerinde etkili

olmalarını ve böylece bireyin hayatı boyunca karşılaştığı durumların ve sorunların çözümünde rol oynamalarını sağlayan ve yok olmayan, yatkınlıklar sistemi' (Yüce, 2007) olarak tarif edilen 'habitus'tur. Toplumsal cinsiyeti bir habitus olarak gören Bourdieu, cinsiyete dayalı ayrımların ve eşitsizliğin 'doğalmış' gibi kabul edilmesinin nedenlerini ve bunu yapılandıran mekanizmaları iktidarla ilişkisi içinde açıklar ve iktidar karşısında boyun eğmenin bir örneği olarak eril tahakkümün (Sancar, 2009, s. 189) işleyiş biçimine odaklanır.

Ataerkil sistem içinde erkek egemenliği olağan ve mutlak kabul edilmekte ve tahakküm ilişkileri toplumsal bir inşa olan 'biyolojik formların içine yerleşerek' (Bourdieu, 2015) doğallaştırılmaktadır. *Eril düzenin gücü, kendi haklılığını ispat etmeye yeltenmemesinde görülür: erkek merkezli görüş kendini yansız gibi dayatır ve onu meşrulaştıracak söylemlerde dile getirilmeye ihtiyaç duymaz. Toplumsal düzen, amacı, üzerine temellendiği eril tahakkümü tasdik etmek olan devasa bir sembolik makine gibi işler: o, işgücünün cinsiyetçi bölünümüdür (faaliyetlerin, yerleri, zamanları ve araçları ile iki cinsin her birine çok katı bir şekilde pay edilmesiyle); o, mekânın yapısıdır (erkeklere ayrılmış olan toplanma ve pazar yerleriyle kadınlara ayrılmış ev arasındaki ayrımla, veya, ev içinde, eril kısım olan salon ile dişil kısım olan ahır, su ve bitkiler arasındaki ayrımla); o, zamanın yapısıdır, tarımsal gün veya yıl, ya da yaşam döngüsüdür (eril olan kırılma anları ve dişil olan uzun gebelik dönemleriyle).* (Bourdieu, 2015, s. 22)

Tarihsizleştirilmesi yoluyla doğallaştırılan erilliğin türlü dolaylımlarla tahakkümünün en ücra alanlarda gizlenmesini açıklayan kavram ise sembolik şiddettir. Esasta bilinçli faillerin bilinçdışı tercihlerini açıklayan bir kavram olarak ele alan Bourdieu, kadınların ikincilleştirilen konumlarını pekiştiren eril tutumları (kadınları otorite konumlarından uzak tutma, hak taleplerine kapris muamelesi yapma ve yumuşak bir söz ya da yanaktan küçük bir makas almakla geçiştirme, saçlarına ya da bedeninin diğer yerlerine dikkat çekerek onun 'kadınlığını' hatırlatmak) sembolik şiddetle açıklar.

Erilliğin, böyle bir toplumsal düzlemde, bireylerde içselleşmesi sonucu kamusal ve özel alanlarda, cinsiyetlerin birbirleriyle ilişkilene biçimlerinde kendini dayatması kaçınılmaz görünmektedir. Bu dayatma esasta faillerin eylemlerini eril tahakkümü yeniden üreten biçimlerde icra etmeleri yoluyla sağlanır. Sonsuz çeşitlilikte ilişki barındıran toplumsal süreçlerde eril tahakkümün varlığını sürdürebilmesi işte bu yeniden üretim stratejileriyle mümkün olur. Bu süreç diyalektik bir ilişkiye işaret eder: 'söz konusu içselleştirme süreci, bireyin içinde yaşadığı toplumsal yapı tarafından şekillendirilirken aynı zamanda bu yapıyı şekillendirir yani onu yapılandırır (constitute) ve yeniden yapılandırır/yeniden şekillendirir' (reproduce) (Terzi, 2014). Toplumsal ilişkiler alanında yeniden üretimi gerçekleştirilen eril tahakkümün baskı ve zordan ziyade gönüllülüğe ve rızaya dayalı işleyişinin ardında tam da faillerin etken olarak katılımı ve yeniden üretimde aldıkları aktif rol yatar.

Erkeklığın ve eril tahakkümün toplumsal olarak inşa ediliyor olduğu vurgusu esasta değişebileceğine dair bir sonuç da doğurmaktadır. Bu ise ataerkilliğin birincil failleri olarak erkeklerin kapitalizmde örgütlenen ilişki biçimlerindeki rolleri ve bunu yeniden üreten mekanizmaları nerelerde ve nasıl işlettiklerine eleştirel feminist perspektifle bakmak ile mümkündür. Bu perspektifi erkeklığın dönüşümüne dair yorumlar ve erkeklerin ataerkiye karşıtlık üzerinden feminist mücadeleye katkılarının nasıl ele alınması gerektiğine yönelik tartışmalar etrafında şekillendirebiliriz.

Erkeklik Dönüşebilir mi?

Erkeklığın toplumsal olarak inşa edildiği gerçeğinden yola çıktığımızda değişiminin kaçınılmazlığını da baştan kabul etmiş oluruz. Çünkü toplumsal alan halihazırda dinamik ve değişim gerektiren bir alandır. Erkeklığın de çeşitlenmesi, değişmesi, karmaşıklaşması hangi toplumsal alanda ne şekilde üretildiğine bağlı olarak farklılık gösterir. Örneğin; Kandiyoti 19. yy sonundaki Osmanlı'da, Batılılaşma çabaları ile birlikte erkeklığı kültürel ve sınıfsal olarak ele alır ve şehirli, orta sınıf, reformcu erkeklerin belirleyici olduğu modernleşmenin yarattığı değişimi açıklar (Kandiyoti, 1997, s. 173-180). Ancak erkeklığın toplumsal alanda tarihsel-sosyal olarak değişime uğradığı gerçeğini içinde erkeklerin değişim karşısındaki konumlarını ayrıca ele almak gerektiğini düşünüyorum. Bunu da iki eksen değerlendirmek mümkün. İlki: erkeklığın modernize edilerek ataerkil yapıyı sürdürme yönündeki değişimi, kısacası çağdaşlaşması karşısında geleneksel erkeklik değerlerine sıkı sıkıya bağlı erkeklerin ya da bunun baskın olduğu ortamlarda yetişen erkeklerin değişim karşısındaki pozisyonları. Örneğin; Sancar çalışmasında geleneksel ataerkilliğin değişimini açıklarken 'erkeklik ayrıcalıklarının yok oluşu' karşısında erkeklerin duydukları kaygı ve endişenin kaçınılmaz olduğunu belirtir ve korku ve öfke halinin ifadelerini ortaya çıkarır (Sancar, 2009, s. 115). İkinci ve bu çalışmayı esas olarak ilgilendiren eksen ise erkeklığın toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri aleyhine değişimi için verilen mücadelenin destekçisi olarak erkeklerin değişim karşısındaki pozisyonları. Erkeklik çalışmalarının akademik alandaki ve toplumsal muhalefet alanındaki gelişimine kısaca göz attığımızda özellikle 1970'lerin ikinci yarısından sonra erkekleri inceleyen çalışmaların arttığı fark edilir. Bozok, erkeklik çalışmalarını erkeklikçilik (masculinism), erkek kurtuluşçu (men's liberation) yaklaşım ve pro-feminist duruş olmak üzere üç kategoride değerlendirmeyi önermektedir (Bozok, 2009, s. 271). Pro-feminizm akademik alanda ve toplumsal muhalefet alanındaki gelişimini burada uzun uzadıya ele almayacağım. Fakat ana hatlarıyla belirtmek gerekirse pro-feminizm, ataerkilliğin birincil failleri olarak erkekleri, öznellikleri ve deneyimleri bağlamında ayrıntılandıran ve farklı erkeklik hallerini inceleyen, bununla birlikte feminizmi destekleyen örgütlenmeler organize eden bir harekettir (Bozok, 2009). Akademik alanda çeşitli tartışmalar yürütülmekle birlikte, dünyada ve Türkiye'de ataerkil dışavurumlara karşı, başta kadına yönelik şiddet, cinsellik ve cinsiyetçilik olmak üzere erkeklerin politik mücadele verdikleri şiddet karşıtı örgütler bulunmaktadır.

Tüm bunlardan yola çıkarak sorgulanan erkekliğin ‘neye’ dönüştüğü ya da ‘gerçekten’ dönüşüp dönüşmediği tartışması yürütmek önemli görünüyor. Örneğin; Barutçu ve Hıdır, (pro)feminist babalar üzerine yaptıkları çalışmada, bazı akademik araştırmalara göre, değişimin erkeklere çok zor geldiğini belirtmişlerdir (Barutçu & Hıdır, 2016). Kendi çalışmalarında da benzer bir sonuca ulaşarak ‘kendilerini (pro)feminist olarak kurgulayan erkeklerin, bazı noktalarda erkek olmanın avantajlarını kullandıkları ve ev içi işler ya da çocuk bakımıyla ilgili konularda kimi zaman kaytardıklarını, bu durumun da bazı babaların kadın emeğini sömürmeye devam ettiklerine işaret ettiğini’ tespit etmişlerdir (Barutçu & Hıdır, 2016). Bunun yanında çalışmalarında alan yazındaki yaklaşımları şöyle özetlemektedirler:

‘Cohen “Erkek Olmak” adlı 1995 tarihli kitabında erkeklerin değiştiğine yönelik bir tartışma yürütür ve “yeni duyarlı erkek”ten söz eder. Ancak bu “yeni” erkeklerin tamamen yeni olmadığını, on dokuzuncu yüzyılın “romantik” erkeğinden izler taşıdığını belirtir (1995, 55). Cohen’in yorumunda ilgi çekici olan, bu yeni duyarlı erkekliğin de kadınları sömürmeye engel olamadığına dikkat çekerek bazı feministlere hak vermesidir. Benzer şekilde Lazar, makalesinde erkekliğin ve babalığın değişen rollerini tartışırken “Yeni Erkek” (New Man) kavramını kullanır (2009). Lazar “Yeni Erkek”i yeni bir model olarak sunarken, bu kavramın eski erkekliğin karşıtı olmadığını vurgular ve yeni erkeği, erkekliğin melezleştirilmiş bir formu olarak görebileceğimizi söyler. Bu yeni erkeklik modern kadınlara hitap etse de, eski erkekliğin sahip olduğu çıkarları feda etmez. Bu yüzden Lazar bu erkekliği “politik doğrucu erkeklik” olarak tanımlar (2009, 396). Bu politik doğrucu erkekliğin babalık rollerindeki değişime de etki ettiği söylenebilir elbette. Politik doğrucu erkekliğin aile içerisindeki değişimlerle karşılıklı etkileşim içinde olduğu açıktır. Lazar’ın yeni erkeklik formu için söylediği “melezleştirilmiş” tanımının pek çok toplumsal değişim ve sonucunda ortaya çıkan yeni model için geçerli olduğu savunulabilir. Örneğin Hart, anlaşmalı evlilikler ve aşk evlilikleri arasında çok net sınırların olmadığını savunduğu makalesinde evliliklerin melezleştiğini söyler ve hem geleneksel hem de modern pratiklerin biraradalığından bahseder (2007).’ (Barutçu & Hıdır, 2016)

Benzer bir biçimde Sancar da çalışmasında ‘babalık’ üzerine yaptığı incelemede melez bir erkeklik formuna işaret eder (Sancar, 2009, s. 147). Farklı çalışmalarda da bu durum çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Akis ve Kundakçı’nın tezleri bu konuda oldukça detaylı verilere sahip). Bunlara ek olarak Türkiye’de erkeklerin dönüşümüne yönelik çalışmaların oldukça kısa olan tarihine bakıldığında soruna yaklaşım ve çözüm önerilerinin henüz çok cılız olduğu gözlemlenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yönelik erkeklerin yürüttükleri çalışmaların ve mücadele pratiklerinin ise çok daha yetersiz olduğunu kabul etmek gerekmektedir. ‘Rahatsız Erkekler’ gibi otonom hareketler haricinde genellikle siyasi partiler veya demokratik kitle örgütleri içerisinde çeşitli salon etkinlikleri, eğitimler ve sınırlı sayıda eylemler kanalıyla ifadesini bulan pratiklerin sonuç alıcı deneyimler yaratıp

yaratmadığı da bir o kadar tartışmalıdır. Oldukça mühim olan bu gerçekliğe bakılarak, ataerkil yapının birincil faileri olarak erkeklerin, ataerkilliğin yeniden üretimi bağlamında, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı aldıkları konumların titizlikle irdelenmesi, çözümlenmesi, sürekli bir eleştiri ve praksis etrafında tanımlanması gerektiği görülmektedir. Erkeklerin toplumsal cinsiyete dair sorunları özellikle de ikincilleştirilmiş cinsiyetlere dair yorumlarını ve destek vermek niyetiyle gerek gündelik yaşamda gerekse de kolektif eylemlilikte gerçekleştirmek istedikleri pratikleri analiz etmek gerekmektedir. Bunlar toplumların kültürlerine göre çeşitlilik gösterebilir. Örneğin Türkiye çocuk gelinlerin, genç kadınlara yönelik erkek ilgisinin ve genç kadınların cinsel taciz ve istismarın açık hedefi olarak görülmesi gibi durumların yaşandığı bir yerdir ve bu durum kültürel ve sosyal olarak ataerkinin en çirkin ve belirgin yüzünün çıplak gözle görülebildiği alanlardır. Tüm bunları görmezden gelen bir 'özgür aşk' ya da 'rıza' tartışması ile şekillendirilen genç kadın-yaşlı erkek birlikteliğine yaklaşımda bunu meşrulaştıracak söylemlerin bu yapıyı yeniden üreten mekanizma için kullanılmaya son derece açık olduğu ortadadır. Kendi adıma toplumsal cinsiyet duyarlılığı olduğunu iddia eden bir erkeğin bunu canhıraş bir biçimde savunmaya çalışmasının altında mevcut durumu kendi (ya da kendi cinsi) lehine kullanmak gibi bir niyeti olmadığına ikna olsam bile, yeterince kafa yormamasının ve bu durumun kadınlar açısından yaratabileceği sorunları görememesinin altında yatan nedenlerin dolaylanmış ataerkil nosyonlar olduğunu ifade edebilirim.

Sonuç olarak yürüttüğüm alan araştırmasında ortaya çıkan verileri, eril şiddete her düzeyde maruz kalan ikincilleştirilmiş cinsiyetlerin yanında ve destekçisi olarak görünen erkeklere ve onların ortaya koydukları toplumsal ya da gündelik mücadelelere dair bir inceleme yapma, problem alanlarını tespit etme ve bunlara yönelik öneriler getirme hedefi ile analiz edeceğim.

Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığına Sahip Erkeklerin Kadınlarla İlişilenme Biçiminde Ortaya Çıkan Erillikler Üzerine Bir Alan Araştırması

Araştırmaya Dair Ön Açıklama

17/02/2016 tarihinde Kayseri'de lise öğrencisi genç bir kadının intihar ettiği haberi ortaya çıktı. Cansel'in intiharının ardından, tecavüzcüsü ve katili olan Matematik öğretmeni Bayram Özcan'ın 'Mor Sertifika'lı olduğuna dair haberler yayınlandı. O dönemde Sabancı Üniversitesi'nden yapılan açıklamayı² öğrencilerimle birlikte okuyup bu durumu belli yönleriyle tartışmış, en sonunda da erkek şiddetinin alabileceği biçimlere karşı savunma başta olmak üzere çeşitli yöntemlerle önlemeye dönük çabalar içine girmek gerektiğine karar vermiştik. Bundan yanı başımızda sürekli olarak toplumsal cinsiyet konusunda 'ne kadar da duyarlı' olduğunu beyan eden erkekler öncelikli olarak etkilendiler

² <http://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/172386-tecavuzcu-ogretmen-icin-mor-sertifika-dan-aciklama-egitim-onemli-ama-yeterli-degil>

ve sorgulama ve eleştiri kısa süre içinde bu durumdan rahatsız olan erkeklerin isyan bayrağını çekmesiyle sonuçlandı. İstekleri şuydu; onlarla birlikte tüm diğer erkekleri ve erkeklikleri lanetleyebilirdik fakat onları bu kadar da eleştirmemeliydik, çünkü onlar zaten bizden yanlardı, daha ne yapsınlardı! Erkek arkadaşlarımızın, akrabalarımızın, sevgililerimizin erkekliklerine yönelik eleştirilere karşı içine girdikleri tavrın genelde benzer olduğunu kadınlar bilirler. En kötü ihtimalle karşı çıkıp kendi iktidarını sağlamlaştırma, iyi sayılabilecek ihtimalle de söyleneni sessizce kabul etme hatta netameli gördüğü konuları kadınlara havale edip ‘kendi söz hakkından feragat etme!’ biçiminde yansıyan bu tepkiler kamusal-özel alanda tarihsel-güncel olarak sonsuz bir çeşitlilikte yeniden üretilir ve hep başka gündemlerle dolayımlanır. Ve bu yüzden mücadele katmerlenir ve böyle devam eder. Ben de Türkiye’de doğmuş büyümüş bir kadın olarak kendimi bildim bileli ailemdelikler başta olmak üzere temas kurduğum erkeklerin benzeri tavırlarına karşı bazen sezgisel bazen bilinçli, bazen yapıcı çoğu zaman saldırgan tutumlarla müdahale etmeye çalışıyordum. Fakat yukarıda anlattığım meselenin üzerinden çok geçmeden bir süredir birlikte olduğum ‘erkek arkadaşım’ın türlü yalan ve ikiyüzlülükle beni aldattığını öğrendim. Bu mesele toplumsal cinsiyet sorunlarından çok tanıdık olan erkeklerin gizli çok eşliliği durumuna bir örnek teşkil ediyordu ve deşifre etmek çok da zor olmadı. Ancak bu durumun ortaya çıkmasıyla birlikte ilişkimi kesmeyi tercih ettiğim erkek arkadaş, aradan çok geçmeden daha önce hayatımda karşılaşmadığım bir fütursuzlukla yeniden ilişkilenecek için birtakım çabalarda bulundu. Benim için, bu meseleyle daha ciddi kafa yormam gerektiğini farketmiştim ve bu çalışmanın hazırlanmasına kadar gelen süreç böylece başlamış oldu. Bu süreç bir erkeğin ‘psikolojik şiddet’ uygulamak üzere kullanabileceği silahların niteliğini ve çeşitliliğini görmemi sağlayan ve bunun üzerine daha dikkatlice düşünmeye başladığım süreçtir. Kişisel hikayemin politik olanla kesiştiği en yakıcı alan da burasıdır. Bunu tümüyle detaylandırarak değilim³ ancak bir sosyal bilimci olarak beni bu konuyu araştırmaya iten sebeplerin ve motivasyonun esas olarak burada anlatılan iki önemli durumdan kaynaklandığını belirtmeliyim.

Araştırmayı ‘erkeklerin kadınlarla ilişkilenebilecek biçimleri’ şeklinde daraltmamın biri pratik diğeri ise etik iki sebebi oldu. Pratik sebep; örnekleme oluşturan toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip erkeklerin kendi çevrem itibarıyla daha ulaşılabilir bireyler olduğunun farkında olmam ve ‘kadınlarla’ ilişkilenebilmelerini (birikimim ve deneyimlerim ışığında) daha iyi analiz edebileceğimi öngörmemdi. Etik sebep ise cinsiyeti heteromorfik dualite üzerinden kurmamaya çalışsam bile erkeklerin queer bireyleri de dahil edecek şekilde kendileri dışındaki tüm cinsiyetlerle ilişkilenebilecek biçimlerine baktığımda göreceğim şeylerin kişisel ‘deneyim’den yoksun olması gerçekliği ve niyetlenmediğim sonuçlar doğurabileceği ihtimalini düşünmemdi. Ancak toplamda çalışmanın teorik ve ampirik aşamalarını bu gerçekliği dışlamadan yürütmeye çalıştım ve bu da toplumsal cinsiyete bakışımı son

³ Başka bir yazıda değerlendirmeyi düşünüyorum.

derece zenginleştirdi. Bunun da yanı sıra sonraki çalışmalarımnda buna yönelik daha cesur adımlar atabileceğimi de fark etmemi sağladı.

Ele almayı denediğim konuyu genel insan ilişkileri ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan erkeklerin ilişkilenme biçimleri olarak ayırmanın güçlüğünü çektiğimi belirtmeliyim. Çünkü araştırmada elde edilen veriler toplumsal alanda yaşayan bireylerin tümünün sergileyebileceği ya da yapmaktan geri duracağı davranış biçimleri olarak da görülebilir. Toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip erkeklere has tespitler yapma ve bunu anlama-yorumlama çabasının asli olduğu bu çalışmayı buna yönelik verileri alandan çıkaracak şekilde yürütmek önemliydi. O nedenle araştırmayı tehlikeye atacak bu durumdan kaçınmak için feminist metodolojiye sürekli olarak başvurmam ve bu konuyu toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamından koparmamak için özel bir çaba sarf etmem gerekti. Kaldı ki çok temel bir başlangıç noktası olarak toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri başlı başına bir veri sağlamasına rağmen bu konuda yaygın bir biçimde girişilen aynılaştırma ve flulaştırma çabalarının ciddi anlamda etkili olduğunu fark ettim. Tespit ettiğim ve tartışmaya açacağım neredeyse her başlık için ‘iyi de kadınlar da bunu yapıyor’ ya da ‘bazı kadınlar da böyle davranabilir’ tarzında bir yaklaşımla erkekler ile aynılaştırılabilir ya da aradaki farklılıklar bu diskurla eritilebilir görünüyordu. Fakat feminist metodolojinin sağladığı en büyük yarar buna dair bir araştırmayı geçmiş-şimdi-gelecek perspektifi içinde bütünlüklü olarak yorumlamamı sağladı. şöyle ki herhangi bir deneyimin kadınlar cephesinden öncesi ve sonrası düşünülerek bakıldığında hiçbir zaman bir erkeğinkine benzemediği/benzetilemeyeceği aşıkardır. Bir deneyimin yaşanmasında kadınların geçmiş birikimi, şimdiki zaman içindeki konumu ve bu deneyimden sonra hayatına nasıl devam edeceğine bakıldığında erkekler için geçerli olmayan bir dizi toplumsal baskı ve şiddetin doğrudan hedefi haline gelmeleri ihtimali ve buna yönelik önlemler ve savunmalar geliştirme zorunluluğu başlı başına bir sorun ve ayırım alanı olarak durmaktadır. Margaret Walters’ın Mary Wollstronecraft’a dair yazdığı bölümde ‘hak talepleri ile kendini bütün ağırlığıyla hissettiren bir haksızlığa uğramışlık duygusu arasındaki uçurumun varlığı’ durumuna işaret eder ve ‘Garip bir biçimde, kadın hakları elde edilse bile bu haksızlık duygusunun yok olmayacağını hissetmektedirler.’ tespitinde bulunur (Mitchel.. 137-138). Bu durum bence toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nedenlerine olduğu kadar sonuçlarına da odaklanarak yorumlamayı gerektirir ve bu sayede insan davranışlarını genellemekten ziyade sebep ve sonuçların farklılığı üzerinden kadın ve erkeğin eğilimlerini farklılaştırmak gerektiğine işaret eder. Sonuç olarak; yaşadığımız toplumda benim ayırmaya gayret ettiğim şeyin aslında çok i ie ve neredeyse doğal kabul edilecek kadar yaygın olduğunu görmekle birlikte yukarıda açıkladığım perspektifi yitirmeden çalışmayı yürütmeye gayret ettim. Fakat ayırt edilmesi gereken asıl önemli nokta ise toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip erkeklerin bu standardın dışına çıkması yönündeki beklenti ve bu beklentiyi

karşılacak toplumsallıkların yaşanıp yaşanmadığı sorusuydu. Bu noktada da erkeklik ile ilgili alan araştırmalarının bu zorluğu aşmamda çok önemli bir katkısı oldu.

Başlangıçta başlık için kullandığım toplumsal cinsiyet duyarlılığına ‘sahip olma’ ifadesinden rahatsızlık duyduğumu belirtmeliyim. Çünkü sahip olmanın çağrıştırdığı hem özel mülkiyete dayalı topluma has itici bir anlamı vardı hem de hat safhada bir dışardanlık hissi yaratıyordu. Dolayısıyla kadınlarla ilintili pek çok şeyi olduğu gibi bu duyarlılığın kendisini de bir türlü içselleştirilememiş olan ancak sahiplik nosyonu üzerinden ifade edilen bir olgu olarak ele almanın doğru olup olmadığı konusunda hala emin değilim. Fakat bu çalışma içerisinde doğrudan ifade edilmese de katılımcıların toplumsal cinsiyet duyarlılığını içselleştirmiş olarak değil dışarıklı olarak sahiplendiği bir kimlik gibi yaklaştıklarını gözlemlediğimde bunun başlıkta kullanmak için ideal olmasa bile yakıcı bir ‘gerçek’ olduğuna kanaat getirdim. Neticede mutlak olmayan ve değişebilir bir olgu olduğunu da vurgulamak kaydıyla.

Son olarak ‘kadınlarla ilişkilene’ meselesine dair birkaç söz söylemem gerekiyor. Mülakatlara (araştırmaya dair gerekli bilgilendirmeyi yapıp) öncelikli olarak kadınlarla ilişkilenemeden ne anlaşıldığı üzerine bir tartışma ile başlamayı kasıtlı olarak tercih ettim. Çünkü kadınlarla ilişkilenemeden kastedilen şeyin ne olduğunun anlaşılması çalışmanın etkili biçimde sürdürülebilmesi açısından gerekli olduğu kadar bu araştırmanın önemli verilerinden bir tanesiydi de aynı zamanda. Katılımcıların istisnasız hepsinin kadınlarla ilişkilene denildiğinde duygusal-cinsel birlikteliklerini anladıkları ve öncelikli olarak buna dair bir görüşme olacağını düşündüklerini belirtmeliyim. Bu önemli veri aslında yetişkin toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan erkeklerin kadınları nasıl algıladıklarının da önemli ipuçlarını veriyor. Ancak daha geniş bir yorumla aslında ‘ilişki’ kelimesinin Türkçe’deki yaygın kullanımından kaynaklı bir durum olduğunu da hesaba katmak zorunluluğu bulunuyor. O nedenle başlangıçta yürütmeyi tercih ettiğim bu tartışmanın toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan erkeklerin kadınlara yönelik bakış açısını ifade ettiği kadar ‘ilişkilene’ durumuna bakış açısını da yansıttığını düşünüyorum. ‘ilişki’ kelimesinin Türkiye toplumunda kullanımına dair bir araştırma bize son derece tanıdık veya ilginç bilgiler verebilir. Ancak bu çalışma kapsamında üzerine sadece düşünülmüş son derece sınırlı a priori bir bilgi olarak söyleyebilirim ki ‘ilişki’ kelimesinin olumsuz bir çağrışımı var. ‘ilişkiye girmek’ denilince cinsel birlikteliğin anlaşılması ve anal seks için ‘ters ilişki’ tabirinin kullanılmasından partnerini aldatan kişiler için ‘başka biriyle de ilişkisi varmış’ denmesine, genellikle bitmiş birliktelikler için süre belirtilerek kullanılıp ‘kısa/uzun/şu kadar süren bir ilişkim(iz) oldu’ şeklinde ifade edilmesine kadar bir dizi kullanımı bu çalışmada dikkat edebildiklerimdi. Bunun haricinde ise son dönemlerde Facebook kullanımının yaygınlaşmasının ve ‘ilişkisi var’ butonunun sosyal yaşama girmesinin kelimenin kullanımında yarattığı etkiye de dikkat çekmek gerekir. Tüm diğer çağrışımların yanı sıra katılımcılar Facebook’ta ‘ilişkisi var’ butonunun

vermek istediği mesajın bir birlikteliğe işaret ettiği konusunda hiç şüphe duymadan ve bu ilişkinin biçimine dair bir sorgulamaya gitmeden doğrudan bir kadın ve bir erkeğin birlikteliği olduğundan emindiler. Bu da hangi mecra olursa olsun heteronormatif cinsiyet kalıplarının etkisine ve dinamik olan dilin kullanımının bireylerin yaklaşımlarını etkilemesine örnek olarak gösterilebilir diye düşünüyorum.

Bulgular ve Analiz

Kaynakça

- Barutçu, A., & Hıdır, N. (2016). Türkiye’de Babalığın Değişen Rollerini: (Pro)Feminist Babalar. *Fe Dergi* (8, no. 2), 27-45.
- Bourdieu, P. (2015). *Dünyanın Sefaleti*. Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. (B. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozok, M. (2009). Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine Doğru. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. Ankara.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito: Feminizm*(58), 269-285.
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*. İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği.
- Cengiz, K., & Tol, U. v. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim*(101, Güz), 50-70.
- Demen, Ç. (2001). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Hearn, J. (2004). From Hegemonic Masculinity to Hegemony of Men. *Feminist Theory*(5(1)), 49– 72.
- Hıdır, N. (2015). Erkeklik Kimliğindeki Değişimlerin Sorgulanması. 149. İzmir: Yayınlanmamış Eser.
- Hooks, B. (2012). *Feminizm Herkes İçindir Tutkulu Politika*. İstanbul: BGST Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kepekçi, E. (2012/2). (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizmin Birlikteliği Mümkün mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*(11), 59-86.
- Mies, M. (2011). *Dünya Ölçeğinde Ataerki ve Birikim Uluslararası İşbölümünde Kadınlar*. (Y. Temurtürkan, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özbay, C. (2010). Neoliberalizm ve Erkekliğin Halleri. A. Öztürk içinde, *Yeni Sol, Yeni Sağ*. İstanbul: Phoenix Yayınları.

- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar (Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkeklikler)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. Ankara: KSGM.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Terzi, E. G. (2014). Toplumsal Yapı İle Bireysel Eylem Arasındaki İlişki Bağlamında Pierre Bourdieu'nun Habitus Kavramı. *Eğitim Bilim Toplum*, 73-83.
- Türk, B. (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 119-146.
- Vogel, L. (2015). *Marksizm ve Kadınların Ezilmişliği: Birleştirici Bir Kurama Doğru*. (Ç. Çıdamlı, Çev.) Ankara: NotaBene Yayınları.
- Yüce, E. (2007). Simgesel Seçkinler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı. *Yayınlanmamış Eser*. Ankara.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. 49. Antalya: Yayınlanmamış Eser.